

Dark Tourism is duister toerisme

Lees eerst hiernaast het artikel over begraafplaatsen. Dit artikel gaat over de verklaring waarom mensen het leuk vinden om over begraafplaatsen te wandelen. Waarom zoeken mensen plaatsen waar de dood zich heeft laten zien, zo op? Een korte inleiding over Dark Tourism.

Nieuwe wetenschap

De term 'dark tourism' is van recente academische datum. Eind jaren negentig verschenen de eerste artikelen over dit onderwerp. Er zijn ook alternatieven voor deze term, zoals 'thanatourism' (Seaton, 1996) (thanatos in het oud-Grieks betekent 'dood') of 'morbid tourism' (Blom, 2000) of 'Black Spot tourism' (Rojek, 1993) of 'fright tourism' (Bristow & Newman, 2004), om er maar een paar te noemen. Tussenhaakjes hun academische uitvinders. Stone omschrijft duister toerisme als het daadwerkelijk reizen naar plaatsen die geassocieerd zijn aan dood, menselijk lijden en het ogenschijnlijk macabere. U begrijpt dat de wetenschappen er weer een omvangrijke dochter of zoon bij hebben gekregen. Dann (1998) onderscheidt vijf categorieën van het duister toerisme. Allereerst 'Gevaarlijke of risicovolle plaatsen', zoals oorlogsgebieden, verlaten woonsteden of plaatsen van horror (neergestort vliegtuig). Ten tweede de 'huizen van horror', zoals de toeristische trengleister in Amsterdam de Dungeon of afschuwelijke hotels (Chelsea in New York waar zoveel (pop) artiesten zich van het leven beroofd hebben). Ten derde de 'fatale velden' (slagvelden, concentratiekampen, begraafplaatsen van beroemdheden zoals Elvis). Ten vierde de 'tours van kwellingen en pijnigingen', een autotocht langs al de plaatsen van Jack the Ripper bijvoorbeeld, of langs huizen waar beroemdheden vermoord zijn of

zelfdoding hebben gepleegd). Als laatste 'de gethematiseerde dood' (Amsterdamse musea als Vrolijk waar allerlei lichamelijke afwijkingen worden getoond of het Uitvaart Museum, waarin onze historie m.b.t. de dood wordt getoond).

Andere wetenschappers, zoals Stone heeft een duister-toerisme spectrum gemaakt, dat loopt van 'darkest' (lopen door de gaskamers van Auschwitz) via 'darker', 'dark', 'light', 'lighter', 'lightest' (de attractie 'Amsterdam Dungeon'). Sharpley heeft bij zijn indeling van 'Vaag' tot 'Zwart' meer rekening gehouden of mensen de doodsbewering wel of niet bewust op hebben gezocht. Een nieuwe wetenschappelijke discipline is echt geboren! [01]

Terug naar de begraafplaats

Een begraafplaats laat goed zien dat de westerse mens de ideeën van God en Eeuwig leven grotendeels achter zich heeft gelaten. Bakels schetst die geschiedenis zeer puntig: "Langzaam maar zeker werd het vooruitzicht op een eeuwig leven onder invloed van de Verlichting en het modernisme in de kiem gesmoord. (...) Met het afbrokelen van de religieuze mythen verloor de dood zijn bovennatuurlijke status, hij werd mensenwerk. In het filosofisch discours nam de dood langzaam de plaats in van God. De eindigheid werd de essentie en drijvende kracht van het leven." [02] Die fascinatie voor de dood herleeft de laatste decennia in wat 'ietsisme' wordt genoemd. De westerse mens benadert de dood ondanks alles toch vaak spiritueel. Kunstenaars veruitlijken die spiritualiteit in hun kunststukken.

De begraafplaatsen zijn het schilderij van hoe de mens zijn individuele dood (en eventuele spiritualiteit) vorm heeft gegeven. Wandelen over een begraafplaats zou je een 'light' versie

van toerisme kunnen noemen. Het is een openlucht museum van individuele kunstwerken die her en der op graven te vinden zijn. Wanneer Anja Krabben over het vormgeven van de dood schrijft noemt ze niet voor niets de funeraire (grafkunst) kunstenaar Kortekaas die 'een van de initiatiefnemers van vereniging Terebinth is (...) De vereniging zet zich in eerste instantie in voor het behoud en herstel van bestaande begraafplaatsen en grafmonumenten in Nederland, maar pleit tevens voor een opleving van de grafcultuur". [03]

Werdler besteedt veel aandacht aan het bezoeken van begraafplaatsen, los van de vraag of dit een vorm van 'dark tourism' is, "bieden deze begraafplaatsen ook een prachtig overzicht van de beeldhouwkunst uit verschillende perioden en kan men ze daarnaast nog beschouwen als uitingen van sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen en hiërarchie." [04] Met hiërarchie wordt hier bedoeld dat rijk en arm, alle klassen van de maatschappij zichtbaar anders begraven zijn. De begraafplaats is een spiegel van de maatschappij en een microcosmos van de levende stad. [05]

Wat zijn motieven van dark tourists?

Er zijn de laatste decennia twee scholen ontstaan. De oudste stelt dat het bezoeken van duistere plekken te maken heeft met een interesse in de dood, om enerzijds je eigen dood beter te kunnen accepteren of anderzijds als een voorbereiding op de huidige instabiele maatschappij met alle mogelijke vreselijke rampen. [06] Zo kan het bezoeken van duistere plekken je vrede geven met een wereld die niet perfect is (dystopisch noemt Podoshen dat) en zo de zin van het leven persoonlijk aanvaardbaar maken.

Maar de andere school vraagt

zich af of dit wel waar is. Kun je niet duidelijkere plekken bezoeken met geheel andere motieven? Een onderzoek naar de motieven van bezoekers van concentratiekamp Westerbork zou ook geheel andere motieven bevestigen, namelijk "mainly for 'self-understanding', 'curiosity', to experience a 'must see place' and 'exclusiveness'. The findings reveal that visitors are driven to visit the site for different reasons." [07] Werdler en Geuskens kwamen tot dezelfde conclusies in hun onderzoek naar motivaties van bezoekers van Kamp Amersfoort. [08]

Natuurlijk kunnen toeristen meerdere motieven hebben. Dat spreekt bijna vanzelf. Toch schaar ik mij achter de eerste school. Bekijken we de bovengenoemde onderzoeken [noten 07 + 08] dan constateren we in enquete vragen dat die zeer sturend zijn. Tevens zijn de onderzochten zich zeer bewust van de sociaal wenselijkheid van hun antwoorden op die vragen. Beide onderzoeken zijn naar mijn idee oppervlakkig en zeer discutabel. Onderzoeken naar motieven van 'dark tourists' zullen uitgevoerd moeten worden door veel meer te kijken naar persoonlijkheidskenmerken van de bezoekers of juist de wegblijvers van die plekken! De een heeft immer meer of minder met de dood dan een ander. Tevens zullen de vragen van een ander gehalte moeten zijn, waardoor duistere motieven van bezoekers meer gesignaleerd kunnen worden. Het voert hier helaas te ver maar Dorina Maria Buda [09] pakt het in haar onderzoeken beter aan. In haar werk over dark tourism gaat zij o.a. uit van de affect theorie van Spinoza en gebruikt zij de theorieën van psychologen als Freud en Lakan. Kortom: haar vragen gaan dieper dan 'waarom bezoekt u Westerbork?'. In haar werk

zien we bijvoorbeeld de doodsdrijf zoals Freud die formuleert, meer naar voren komen. Achter onze ogenschijnlijk zeer beschaafde motieven zit een diepere en duistere laag als we Westerbork bezoeken. En juist daar gaat duister toerisme over!

Reageren?

d.roelfzema@upcmail.nl

Noten: Artikel is gebaseerd op de volgende boeken:

[01]= Sharpley & Stone, *The darker side of travel* (2009), pag. 3 t/m 38. Karel Werdler, *Dark tourism (De dood achterna)*, (2015), pag. 11-23

[02]= Schenk, *De dood leeft (catalogus bij gelijknamige expositie Tropen Instituut)* (2011), pag. 63 e.v.

[03]= Krabben, *De dood is springlevend* (1997), pag. 46 e.v.

[04]= Werdler, *Dark tourism, pag. 85 Over het feit dat begraafplaatsen ook plekken zijn waar*

[05]= Heemels, Maurice, *'Op den akker des dood, waar allen gelijk worden'* (2016), pag. 154

[06]= Stone & Sharpley (2009), Lennon & Foley, *Dark Tourism* (2010), Podoshen, *Dark tourism motivations, in: Tourism Management 35* (2013), pag. 263-271

[07]= Khalil Isaac & Çakmak, *Understanding visitor's motivation at sites of death and disaster, in: Current Issues in Tourism, 2014, vol. 17, no. 2, pag. 164-179.*

[08]= Werdler & Geuskens, *Dark tourism in Nederland? In: Vrijtijdstudies, (2012), nr. 3. Pag. 7-16*

[09]= Buda, *The death drive in tourism studies, in Annals of tourism research 50* (2015), pag. 39-51. Buda & McIntosh, *Dark tourism and voyeurism etc in: International journal of culture, tourism and hospitality Research, vol 7* (2013), pag. 214-226

Drie Duister-Toerisme Boeken

Hier drie geweldige boeken over Duister Toerisme. Karel Werdler schreef het enige in het Nederlands verschenen boek over duister-toerisme. Het geeft een inleiding in de academische materie op een erg toegankelijke manier. Daarna in woord en foto een toer langs allerlei plaatsen van 'darkest' tot 'lightest' volgens het dark-tourism spectrum van Stone. Zwart-witfoto's bijgeleverd! Met een ongelooflijke kennis van zaken bespreekt hij honderden hot-spots waar de dood heeft toegeslagen. Je denkt zelf veel te weten maar dit overtreft alles! En dat voor 24,95. Kopen!

Recent verschenen twee wandelgidsjes over de Atlantikwall uit WO II. En nu niet denken om er slechts een van te gaan kopen. Niet doen! Koop ze beiden want ze vullen elkaar

geweldig aan. Heel duidelijk dat de auteurs experts zijn op bunker gebied. Waar ik eerst slechts een hoop beton zag, weet ik nu zoveel meer. Beton leeft! De geschiedenis van het ontstaan van de Atlantikwall is toegankelijk beschreven. Uitleg over de bunkers is gewoon prachtig en wekt verdere interesse. Alle wandelingen zijn van duidelijke kaartjes of gps locaties voorzien dus

verdwalen is onmogelijk. En alle bunkers staan op de foto dus koop de boekjes en als je niet van wandelen houdt, heb je ze toch allemaal gezien!

Dark Tourism, de dood achterna
Karel Werdler (24,95)
ISBN 9789054723141

Atlantikwall in Nederland en België
Geert-Jan Mellink (12,95)
ISBN 9789082525700

Wandelen langs de Atlantikwall in Zuid-Holland (14,95)
ISBN 9789078641582

